

II. Kindermishandeling... wat nu ?

Dank zij de belangstelling van o.a. de massamedia is het stilaan voor iedereen duidelijk dat kindermishandeling ook in Vlaanderen voorkomt. Hoewel er nog veel onduidelijkheden zijn wordt er getracht zicht te krijgen op het voorkomen van agressie in de relatie volwassene-kind. De ontstane belangstelling richt zich nu ook meer op de elementen die oorzakelijk of beïnvloedend zijn bij agressieve uitingen in een relatie waaraan grote affectieve en pedagogische eisen worden gesteld.

Kindermishandeling...

Zij wordt door de Nederlandse Vereniging tegen Kindermishandeling gedefinieerd als "... wanneer degenen die voor het kind moeten zorgen door handelen of nalaten – en niet per ongeluk bij dat kind lichamelijke of geestelijke schade veroorzaken"¹ Onder *degenen die voor het kind zorgen*, wordt verstaan : alle volwassenen die op één of andere wijze deze zorg toebedeeld kregen. Daar de ouder-kind relatie het meest voorkomt en langere tijd bestaat is het vanzelfsprekend dat het mishandelend gedrag van ouders het meest besproken wordt. Toch komen ook op school, in verzorgings- en verpleeginstellingen agressiemomenten in de opvoedingsrelatie voor.

De feiten kunnen ontstaan *door handelen*. Het gaat hier om actieve vormen van agressie als : opzettelijk kwellen, té hoge eisen stellen, overmatig straffen, sexueel misbruik. Ook het *nalaten* van actie kan agressie inhouden. Vaak voorkomende vormen hiervan zijn : het lichamenlijk en affectief verwaarlozen, onthouden van voeding, kleding en verzorging.

De feiten mogen *niet per ongeluk* voorkomen. Hier ligt een grote moeilijkheid om het verschijnsel kindermishandeling te definiëren. Immers in elke opvoedingssituatie komen "ongelukjes" voor. Gebeurt dit echter met een permanent karakter dan kan het geen "toeval" meer zijn. Het blijft moeilijk om een grens te trekken tussen "opvoedingsregels" en "mishandeling". Er zijn veel "rand"-situaties waarbij lang kan gezocht worden naar de objectiviteit en het antwoord op de vraag, of het hier om kindermishandeling gaat. Soms lijkt het mij niet belangrijk om het antwoord te kennen of een scherpe grenslijn te kunnen trekken. Belangrijker is het dat er moeilijkheden zijn die aanleiding geven tot het vastgestelde gedrag en dat er een nood is waarbij moet geholpen worden.

Er wordt bij het kind *lichamelijke of geestelijke* schade veroorzaakt. Kempe² geeft aan dat er steeds een betrokkenheid is van fysieke en psychische gevol-

---

1. Everts-Goddard, J.E., Kindermishandeling in kort bestek, Vereniging tegen Kindermishandeling, Den Haag, 1978.

2. Kempe H. en Kempe R., Child abuse, Fontana, Londen, 1978.

gen. Hij stelt dat er, als de lichamelijke mishandelingen ophouden, iets overblijft dat een niet zichtbaar gebeuren is met chronisch karakter.

Verschijningsvormen

Klassiek worden de verschijningsvormen van kindermishandeling ingedeeld naar de aard van de mishandeling : fysieke en psychische agressie.

De lichamelijke of fysieke vorm is de meest bekende. Het voorkomen ervan is ook het makkelijkst te ontdekken en vanuit de risicofactoren (blijvend letsel, overlijden) worden de slachtoffers meestal in ziekenhuizen en op consultaties aangeboden. Als meest voorkomende letsels worden genoemd : fracturen, brand- en bijtwonden, blauwe plekken, groeiachterstand.

De psychische mishandeling is minder duidelijk te omschrijven. De letsels zijn niet zo duidelijk zichtbaar en worden meestal pas bespreekbaar wanneer de feiten lang voorbij zijn. De gevolgen ervan kunnen een emotionele ontredering veroorzaken die tot ver in de volwassenheid kan nawerken. Als vormen van agressie worden aangegeven : te strenge discipline, het stellen van te hoge eisen, plagerijen en pesterijen, opsluiting, speelverbod, destructie van speelgoed, doding van een lievelingsdier.

Er komt ook een ruimere bekendheid van feiten die wijzen op vormen van seksuele mishandeling en uitbuiting. Naast de bekende situaties van incest wordt aandacht gevraagd voor de omstandigheden van kinderporno en kinderprostitutie.

Door de voortdurende onmondigheids-benoeming van kinderen worden zij in deze samenleving in een sociale positie gedrukt die tot een permanente structurele discriminatie leidt. Zij worden voortdurend het slachtoffer van onderdrukkingsmechanismen waartegen zij weinig of geen verweermiddelen hebben³ Er is hier duidelijk sprake van structurele mishandeling.

Betrokkenen

Zoals het onmogelijk is om een sluitende definitie van het verschijnsel kindermishandeling op te stellen, is het onjuist om DE oorzaken ervan aan te duiden. Er zijn een aantal oorzakelijke factoren die bij gevallenstudies regelmatig voorkomen. Het gaat altijd om een samenspel van elementen die in hun verband moeten bestudeerd worden omdat de uitingen van agressie een noodkreet zijn, de uiting van een complexe situatie waarbij een afhankelijk en zwak element, het kind, als signaal wordt gebruikt.

Het betreft altijd een situatie waarbij de relaties gestoord worden door interne en externe moeilijkheden; deze kunnen betrekking hebben op het kind, de volwassene, of het systeem waarin zij betrokken zijn.

---

3. Verhellen E., Strukturele kindermishandeling : een evidentie ? Kindermishandeling en Hulpverlening, Kind en Geweld, Antwerpen, 1980.

Benadering van het verschijnsel

De belangstelling voor het verschijnsel "kindermishandeling" is ontstaan vanuit medische vaststellingen. Onderzoekers als Caffey, Silverman, Wooley, Fisher en Kempe zijn aanvankelijk medisch geïnspireerd en hun voorstellen tot opvang en begeleiding stoelen op een medisch model (onderzoek-diagnose-behandeling). Er wordt ook een duidelijke term gebruikt "the battered child", het geslagen kind. Zij trachten door hun acties een tegenwicht te vormen voor het reeds lang bestaande juridisch model dat elke vorm van intermenselijke agressie bestraft.

De belangstelling die in de U.S.A. voor het fenomeen betoond wordt, lokte ook in Europa reacties uit. In België wordt vanuit het beleid belangstelling getoond wanneer de voormalige Minister van Justitie A. Vranckx een onderzoek laat instellen naar het vraagstuk van de kindermishandeling. Hij houdt op deze wijze rekening met de aanbeveling van het Ministercomité van de Raad van Europa om de vereiste maatregelen te treffen om kindermishandeling te bestrijden (1968).

Zo ontstaat er na studie en contacten tussen vertegenwoordigers van de Nationale Orde der Geneesheren, de Ministeries van Volksgezondheid en Gezin en van Justitie en met inachtneming van de mogelijkheden voorzien door de wetgeving op de Jeugdbeschermingscomités, het voorstel om in ons land, in navolging van Nederland, met een proef van vertrouwensartsen te beginnen.⁴ Ten einde dit te realiseren wordt een ontwerp van wet opgesteld betreffende de bescherming van minderjarigen die het slachtoffer zijn van mishandelingen, ontberingen of verwaarlozingen.

In 1979, Jaar van het Kind, krijgt de materie opnieuw ruime aandacht. Er ontstaan verschillende initiatieven, maar zij blijven in deze eerste fase nog beperkt en elke vorm van coördinatie ontbreekt. Er wordt aandacht gegeven aan de voorlichting van het ruime publiek en van de professionele betrokkenen. De Vereniging Kind en Geweld stelt zich tot doel preventief te werken door aan informatie en voorlichting te werken.⁵ Ook naar de hulpverlening toe worden experimenten opgezet. Het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn gebruikt verschillende middelen om zijn personeel te informeren en regionaal worden overlegstructuren gezocht met het Jeugdbeschermingscomité. Er worden pilootprojecten door het N.W.K. opgezet om aan intensieve opvang en begeleiding te doen.⁶ Ook het voorontwerp van wet komt opnieuw aan de orde. Toch blijft er de onbekendheid over de uiteindelijke inhoud ervan omdat de tekst nog niet werd vrij gegeven.

Alle betrokkenen zijn het er over eens dat er belangrijke stappen worden gezet om actie in verband met kindermishandeling te realiseren. Dit is op zich een verheugende vaststelling. Toch zullen de inspanningen van de geïnteresseerde instanties moeten gecoördineerd worden om, rekening houdend met

---

4. Dassen, A., Problemen van de meldingsplicht, Kindermishandeling en Hulpverlening, Kind en Geweld, Antwerpen, 1980.

5. Kindermishandeling en Hulpverlening, Kind en Geweld, Antwerpen 1980.

6. Vertrouwensartscentrum Kind in Nood, Antwerpen.

de lokale eigenheden en mogelijkheden, tot een globaal beleid te kunnen komen.

Het voorontwerp van wet

Hoewel een gedetailleerde analyse van de tekst niet mogelijk is blijkt uit de beschikbare informatie toch dat er sterk aangeleund wordt bij het bestaande Nederlandse model.⁷ Per gerechtelijk arrondissement zou een vertrouwensarts worden aangeduid. Deze krijgt hierbij als werkingsmiddelen de beschikking over een eigen administratief secretariaat en een gespecialiseerde medisch-sociale dienst. De vertrouwensarts zou ter beschikking staan van het publiek, van hulpverleners evenals van alle bij kindermishandeling betrokken partijen.

Hij kan zowel op verzoek optreden als van ambtswege. Zijn tussenkomst zou trapsgewijze kunnen gebeuren⁸ :

1. indien hij beslist dat een minderjarige slachtoffer is van mishandelingen, ontbering of verwaarlozing, kan hij alle aangewezen schikkingen treffen, zo nodig in samenwerking met de geneesheer die de minderjarige behandelt;
2. hij kan, indien hij dit noodzakelijk acht, het geval overmaken aan het Jeugdbeschermingscomité;
3. hij kan tenslotte het geval overmaken aan de gerechtelijke overheden indien de ernst of de hoogdringendheid ervan of de mislukking van de behandeling het vragen.

De vertrouwensarts zal ook een inventaris opstellen van al de gevallen die aan zijn tussenkomst werden onderworpen en een jaarverslag opmaken voor de Minister van Volksgezondheid en van Justitie.

Het voorontwerp zou ook voorzien in een, niet gesanctioneerde *meldingsplicht* voor ieder die kennis heeft van feiten van mishandeling of verwaarlozing. In tegenstelling tot de Nederlandse situatie, waar een *meldingsrecht* bestaat, zou duidelijk gekozen worden voor een *plicht*.

Tenslotte wordt in het ontwerp nog de noodzaak ingeschreven om op grote schaal informatie te verspreiden onder alle betrokkenen om tot een ruime sensibilisering te kunnen komen.

Bedenkingen bij een beleidsoptie

Door de keuze voor een oplossingsmodel dat sterk aansluit bij het Nederlandse voorbeeld kan een eenduidige opstelling niet ontkend worden. Wanneer de buitenlandse ervaringen en experimenten bestudeerd worden kan worden aangetoond dat er *verschillende* mogelijkheden zijn om preventief en

---

7. Delvoie, G., Oudergeweld rond wieg en kinderledikant, Rechtskundig Weekblad, 1980, 41, 33, 2145-2158.

8. Cfr. noot 4.

veranderend op te treden.⁹ Door de tijds- en socio-culturele gebondenheid van de elementen van kindermishandeling is het evident dat geen aanpakmodel universeel geldend kan zijn. Bij het institutionaliseren van een hulpverleningsmogelijkheid is er noodzaak aan een voorafgaande periode van onderzoek. Het voorkomen, de causale verbondenheden en dus ook de mogelijkheden van aanpak zullen voor de Vlaamse gemeenschap onderzocht moeten worden. Er is dan ook een dringende en dwingende behoefte aan het scheppen van ruimte en mogelijkheden om beleidsvoorbereidende initiatieven te nemen die kunnen toelaten een gefundeerd advies te formuleren. Er is een nood aan onderzoek en experimenten met *verschillende* aanpak en begeleidingsmogelijkheden om beleidsvoorbereidende initiatieven te kunnen nemen. De *Vereniging Kind en Geweld* heeft hier op 12 december 1980 een studiedag aan gewijd en zal trachten tot een verruimde coördinatie en organisatie te komen in functie van de bestaande en werkende initiatieven. Een voorbereidend onderzoek toont, reeds in de eerste fase, aan dat er verschillende initiatieven zijn die verspreid genomen worden en alle hetzelfde resultaat beogen : het opsporen en benaderen van feiten van kindermishandeling om, los van de penalisering, tot verandering te komen.

Ook het Nederlandse bureau *Vertrouwensarts* is, na een werking van bijna 10 jaar, tot evaluatie overgegaan. De resultaten van dit onderzoek verschenen onder de titel "Naar een landelijk beleid voor de hulpverlening bij kindermishandeling".¹⁰ De essentie van het onderzoek is : ook al werken de hulpverleners – en dat geldt niet alleen voor de (vertrouwens)artsen en de medewerkers van de vereniging, maar ook voor de maatschappelijke dienstverlening en de medewerkers van de Raden voor Kinderbescherming – zich te pletter, het blijft maar wat aan rommelen, zo lang er geen duidelijke beleidslijnen vanuit Den Haag worden gegeven. Er wordt vastgesteld dat er te weinig overleg is tussen de vertrouwensartsen en hulpverleners en tussen vertrouwensartsen onderling. De vraag rijst of de bureaus vertrouwensartsen verder moeten blijven bestaan ? Ideaal zou zijn dat er op de duur geen aparte hulpverlening voor kindermishandeling meer nodig is en dat de bureaus in de toekomst zouden verdwijnen. Dit sluit sterk aan bij de tendens om de vormen van categoriaal werken zoveel mogelijk te verminderen. Uit het onderzoek blijkt ook duidelijk dat in de loop van hun achtjarig bestaan de coördinerende taak de centrale activiteit is geworden, en dat de consultatie/advisering naar de achtergrond is verschoven. Een belangrijk knelpunt is ook het feit dat de registratieve functie van het bureau niet blijkt te functioneren. De oorspronkelijke doelstelling dat alle gevallen van kindermishandeling zouden gemeld worden, ook die welke door andere instanties of personen worden afgehandeld wordt niet bereikt. Er wordt op verschillende fronten, los van mekaar getracht hulpverlenend bezig te zijn;

---

9. Peeters, J., Kindermishandeling, fenomeenbeschrijving en begeleidingsmogelijkheden, VUB, Brussel, 1976-1977.

10. Stommels, F., Hulpverlening rond kindermishandeling mist elk beleid. Welzijnsweekblad, 1980, 5, september, 5.

Er is behoefte aan een *meldingsregeling* waarbij kan geholpen worden om tijdig veranderingsgericht in te grijpen en waarbij een eventuele "heksenjacht" bij de melding kan worden vermeden. Een moeilijkheid hierbij is wel het kunnen omschrijven van de feiten die kunnen of moeten gemeld worden. Hogerop in dit artikel werd reeds gewezen op de moeilijkheid om het fenomeen in al zijn aspecten in een definitie te vatten. In de U.S.A. werd getracht een opsomming te geven van de feiten die moeten gemeld worden. Deze lijst is echter zo omvangrijk en onduidelijk, dat er geen inzicht of klaarheid kan ontstaan.

Het invoeren van een niet-gesancioneerde meldingsplicht kan, ons inziens, weinig resultaat opleveren omdat het wel of niet melden afhankelijk blijft van de herkenbaarheid van feiten en de good-will van de mogelijke melder. Een niet te verwaarlozen argument tegen de meldingsplicht is ook dat zij, zelfs niet gesancioneerd, de gevaren voor interventionisme alleen maar kunnen vergroten.

Een bedenking bij de meldingsplicht en de sanctionering van de feiten is ook, dat in de Belgische wettelijke structuren de basisopties voor het ingrijpen in de mishandelingssituaties principieel voorhanden zijn. Het gaat hierbij wel om een principiële beschikbaarheid. Het is een bestaande optie, terecht, dat er moet gestreefd worden om deze materie zoveel mogelijk te penaliseren zodat in een sfeer van veiligheid en vertrouwen kan gewerkt worden, met alle betrokkenen, aan verandering in persoon en situatie.

Het installeren van een vertrouwensarts is het mogelijk bestendigen van de enge aanpak om kindermishandeling als medisch probleem te benaderen. Het wordt meer en meer duidelijk dat er bij het benaderen van situaties en feiten in verband met kindermishandeling alleen een multi-disciplinaire benadering resultaten kan geven. Via deze benadering zijn er verschillende hulpverleningsmodellen die met mekaar geconfronteerd kunnen worden en die ook verschillende invalshoeken voor de aanpak kunnen geven. Tevens kan hierdoor de afhankelijkheidsrelatie, eigen aan een medisch model, worden omgebogen tot een hulpverleningsrelatie die groei en zelfontplooiing moet mogelijk maken. Door een ruimere integratie van moderne sociologische en psychologische modellen kan worden afgestapt van een ziektemodel waarbij de problemen "in" de persoon worden gesitueerd en waarbij hij wordt geïsoleerd uit zijn sociale netwerken. Dit sluit nauw aan bij de visie dat kindermishandeling niet mag worden bekeken als een op zichzelf staand feit maar als een noodkreet, een uiterste schreeuw om hulp, bij een kluwen van moeilijkheden en problemen waarin het individu, of het systeem, verwickeld is.

Het is zeker de hoogste tijd dat vanuit een beleidsvisie aandacht gegeven wordt aan de kindermishandeling in Vlaanderen. In deze regio zijn echter reeds verschillende beroepskrachten, vanuit verschillende disciplines, met verschillende hulpverleningsmodellen op de hulpverlening betrokken. Het gaat echter om versnipperde initiatieven die op zich zeer waardevol kunnen zijn en waarvan de evaluatie belangrijke aanduidingen kan geven. De hele werking is echter te vergelijken met een lappendeken waarvan de verschillende lappen aanwezig zijn maar waar een stevige draad ontbreekt om ze met mekaar te verbinden. Nu ontbreekt echter elke vorm van coördinatie en beleid. Toch zou hier overleg samen met ondersteuning en begeleiding van de potentiële

hulpverleners kunnen bijdragen tot een meer efficiënte helpende aanpak. De inspanningen die hier zouden moeten geleverd worden wegen mogelijk op tegen het institutionaliseren van een "nieuwe" aanpak waarvan de efficiëntie slechts gedeeltelijk bewezen is, in een socio-cultureel milieu dat anders is.

De bestaande hulpverlening geniet mogelijk een ruimere bekendheid en kan minder bedreigend overkomen dan een onbekende helper die van *ambtswege* of op *verzoek* zal optreden. Hier bestaan toch reële risico's dat het noodzakelijke vertrouwen op weerstand zal stuiten en moeilijk kan gerealiseerd worden. In het voorontwerp van wet wordt ook aandacht gegeven aan het sensibiliseren. Hier ligt een belangrijk werkterrein voor preventief handelen. Er wordt echter nergens aangegeven hoe hier kan gewerkt worden noch hoe of door wie sensibiliseringscampagnes zullen gefinancierd worden.

Tot nu behoort dit actieterrein tot het privaatininitiatief en kan worden vastgesteld dat er in beperkte mate stappen worden gezet. Dat hier geen uitbreiding mogelijk is hangt samen met financiële tekorten en met een totaal gebrek aan elke vorm van subsidiëring. De betrokkenen stellen zich stilaan de vraag of het echt gaat om budgettaire redenen... of is er voor deze materie geen echte beleids-belangstelling ?

... wat nu ?

Kindermishandeling bestaat in Vlaanderen... daarvan raakt men stilaan overtuigd. Hoe we als samenleving er kunnen mee omgaan is een onderwerp van onderzoek. Dit zal echter grondig en voldoende wetenschappelijk verantwoord moeten gebeuren, zodat de nodige beleids- en actiemaatregelen kunnen genomen worden. Welke maatregelen het meest efficiënt en waardevol kunnen zijn zal duidelijk moeten onderzocht, bevraagd en uitgetest worden. Een "afgekeken" systeem kan een mogelijke oplossing bieden maar kan niet aanvaard worden als *de* oplossing.

Er moeten pogingen zijn om het fenomeen kindermishandeling duidelijker te omlijnen en af te bakenen en de hulpverleningslijnen te tekenen. Het opstellen van een wet is hierbij één middel, er blijven nog veel mogelijkheden die benut kunnen worden, over.

De benadering van de fysieke mishandeling vraagt ruime aandacht, het kan hier gaan om vragen van leven of dood. Er blijven echter de andere vormen van mishandeling waarvoor wij allen samen verantwoordelijk zijn, ook hier moet aandacht en belangstelling voor bestaan.

De gehele aanpak van alle betrokkenen bij kindermishandeling moet erop gericht zijn mensen aan alle vormen van onderdrukking te onttrekken en hen te helpen tot een optimale zelfontplooiing te komen. Beleidsmaatregelen zouden moeten helpen deze ontplooiing te realiseren, zij mogen op zich geen aanleiding geven tot welke vorm van structureel geweld dan ook.

J. Peeters

Voorzitter van de Vereniging

Kind en Geweld